



MONITOR POLSKI

DZIENNIK URZĘDOWY RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 8 grudnia 2020 r.

Poz. 1125

UCHWAŁA NR 167 RADY MINISTRÓW

z dnia 16 listopada 2020 r.

w sprawie ustanowienia programu wieloletniego na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021–2025

Na podstawie art. 136 ust. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 869, z późn. zm.¹⁾) Rada Ministrów uchwala, co następuje:

§ 1. Ustanawia się program wieloletni na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021–2025, zwany dalej „Programem”, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonawcą Programu jest minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego.

§ 3. 1. Program jest finansowany ze środków budżetu państwa.

2. Ogólna kwota środków z budżetu państwa w całym okresie realizacji Programu wyniesie 200 000 tys. zł.

3. Środki z budżetu państwa, o których mowa w ust. 2, w poszczególnych latach wyniosą:

- 1) 2021 r. – 40 000 tys. zł;
- 2) 2022 r. – 40 000 tys. zł;
- 3) 2023 r. – 40 000 tys. zł;
- 4) 2024 r. – 40 000 tys. zł;
- 5) 2025 r. – 40 000 tys. zł.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia.

Prezes Rady Ministrów: *M. Morawiecki*

¹⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2019 r. poz. 1622, 1649, 2020 i 2473 oraz z 2020 r. poz. 284, 374, 568, 695 i 1175.

Załącznik do uchwały nr 167 Rady Ministrów
z dnia 16 listopada 2020 r. (poz. 1125)

**PROGRAM WIELOLETNI
NA RZECZ OSÓB STARSZYCH
„AKTYWNI+”
NA LATA 2021–2025**

Warszawa, listopad 2020 r.

Spis treści

WPROWADZENIE	4
DIAGNOZA.....	5
Sytuacja demograficzna w Polsce	5
Wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI)	6
Wsparcie dla osób starszych w europejskich dokumentach i strategiach.....	7
Aktywność zawodowa osób starszych	9
Formy aktywności osób starszych.....	11
Umiejętności cyfrowe osób starszych	16
Sytuacja osób starszych wymagających wsparcia.....	17
Wizerunek osób starszych w społeczeństwie	17
PODSTAWA PRAWNA PROGRAMU „AKTYWNI+”	18
CEL PROGRAMU.....	19
BENEFICJENCI PROGRAMU	19
FINANSOWANIE PROGRAMU.....	20
WARUNKI UCZESTNICTWA I REALIZACJI PROGRAMU	20
ZASADY FINANSOWANIA PROJEKTÓW	21
NADZÓR NAD REALIZACJĄ PROGRAMU	21
PRIORYTETY I OBSZARY DZIAŁAŃ UJĘTYCH W PROGRAMIE.....	21
REZULTATY PROGRAMU	30
SPIS TABEL I DIAGRAMÓW	34

WPROWADZENIE

Procesy związane z wydłużającym się systematycznie czasem trwania życia oraz ciągłe zmiany w strukturze demograficznej ludności stawiają przed rządem i społeczeństwem nowe wyzwania społeczne. Jednym z nich jest odpowiedzialne oraz kompleksowe podejście do polityki senioralnej i wdrożenie programów, które zapewnią godną, bezpieczną i aktywną starość, a także przyczynią się do poprawy i podniesienia jakości życia osób starszych.

W ostatnich latach Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej realizowało dwa programy rządowe wspierające aktywność społeczną osób starszych: program wieloletni „Senior+” na lata 2015–2020 przyjęty uchwałą nr 34 Rady Ministrów z dnia 17 marca 2015 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015–2020 (M.P. z 2015 r. poz. 228) (skierowany do jednostek samorządu terytorialnego, zwany dalej „Programem „Senior+””) oraz Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020 przyjęty uchwałą nr 237 Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2013 r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020 (M.P. z 2014 r. poz. 52) (skierowany do organizacji pozarządowych, zwany dalej „Programem ASOS”). Na finansowanie Programu ASOS z budżetu państwa zostało przeznaczonych łącznie 280 mln zł. Z ponad 2700 projektów realizowanych na terenie całej Polski skorzystało prawie 1400 tys. osób starszych, w tym niepełnosprawnych osób starszych. Z kolei w ramach Programu „Senior+” na utworzenie i utrzymanie placówek na terenie całej Polski przeznaczono prawie 235 mln zł. Do 2019 r. utworzono 777 ośrodków wsparcia „Senior+”, które oferują ponad 19 tysięcy miejsc dla seniorów.

Informacje zebrane na podstawie corocznych sprawozdań obu programów, a także danych statystycznych, zebranych z kilku poprzednich lat, w ramach opracowywania *Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce*, jednoznacznie wskazują na znaczące efekty dotychczas zrealizowanych działań i poprawę jakości życia osób starszych na terenie całej Polski. Jednocześnie ewaluacja Programu ASOS (edycje 2016–2019) wskazała, że w dalszym ciągu niezbędne jest kontynuowanie i podejmowanie nowych inicjatyw w tym zakresie¹⁾.

W związku z zakończeniem obu programów po 2020 r. w Ministerstwie Rodziny i Polityki Społecznej zaprojektowany został nowy program o podobnym charakterze – **program wieloletni na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021–2025**.

Podstawą dla opracowania Programu „Aktywni+” był dokument strategiczny pt. *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność* ustanowiony uchwałą nr 161 Rady Ministrów z dnia 26 października 2018 r. w sprawie przyjęcia dokumentu *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. BEZPIECZEŃSTWO – UCZESTNICTWO – SOLIDARNOŚĆ* (M.P. poz. 1169) oraz ustawa z dnia 11 września

¹⁾ *Badanie ewaluacyjne realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020 (edycje 2016–2019)*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2020 r., s. 101.

2015 r. o osobach starszych (Dz. U. poz. 1705). W projektowaniu Programu zostały uwzględnione: *Ekspertyza na temat stanu obecnego i dalszego rozwoju aktywności osób starszych w Polsce*, przygotowana przez zespół naukowy z obszaru polityki społecznej, oraz *Badanie ewaluacyjne realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2019 (edycje 2016–2019)*, opracowane przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych.

Podobnie jak w przypadku Programu ASOS – Program „Aktywni+” zakłada aktywne włączenie organizacji pozarządowych w realizację działań skierowanych do osób starszych na terenie całej Polski.

DIAGNOZA

Sytuacja demograficzna w Polsce

Wiele krajów europejskich mierzy się w ostatnich latach z transformacją demograficzną. Proces starzenia się społeczeństwa jest wynikiem m.in. wydłużającego się przeciętnego trwania życia²⁾, lepszej jakości i dostępności do usług służby zdrowia, zmiany modelu rodziny i utrzymującego się niskiego poziomu wskaźnika dzietności kobiet³⁾, który nie gwarantuje zastępowalności pokoleń. Efektem tych zjawisk jest stały przyrost liczby osób starszych w społeczeństwie oraz zwiększenie ich udziału w populacji. Proces ten potwierdzają wyniki *Prognozy ludności do 2050 r.*, przygotowanej przez Główny Urząd Statystyczny.

W końcu 2019 r. liczba ludności Polski wyniosła 38,4 mln, w tym ponad 9,7 mln stanowiły osoby w wieku 60 lat i więcej (ponad 25%). W stosunku do 2018 r. liczba osób w wieku senioralnym wzrosła o 195 tys. osób, tj. o 2,1%. Mimo przewidywanego spadku liczby ludności o 4,5 mln do 2050 r. populacja osób w wieku 60 lat i więcej wzrośnie w końcowej fazie horyzontu prognozy do 13,7 miliona i będzie stanowiła ponad 40% ogółu ludności.

W najbliższych dekadach Polska będzie musiała się zmierzyć z wieloma zjawiskami społecznymi, które dodatkowo nasilą systematycznie rosnącą liczbę najstarszych grup wiekowych. Przykładem jest **podwójne starzenie się społeczeństwa**, które polega na szybkim przyroście liczby osób w wieku 80 lat i więcej w ogólnej populacji osób starszych w społeczeństwie. Zjawisko to będzie konsekwencją wchodzenia w etap późnej starości licznych roczników osób urodzonych między drugą wojną światową a przełomem lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych. Należy podkreślić, że każda z tych grup wiekowych ma swoje określone potrzeby, związane ze stanem zdrowia, kondycją organizmu, sytuacją

²⁾ Korzystne zmiany obserwowane są we wszystkich grupach wieku. W Polsce w 2018 r. mężczyzna w wieku 60 lat miał przed sobą jeszcze – średnio – nieco ponad 19 lat życia, zaś kobieta w tym wieku ponad 24 lata, czyli o 4–5 lat więcej niż w 1991 r.

³⁾ W 2019 r. wskaźnik dzietności kobiet wyniósł 1,42.

rodzinną czy finansową. Autorzy Prognozy GUS sygnalizują, że w 2050 r. liczebność osób w wieku 80 lat i więcej zwiększy się do 3,5 miliona⁴⁾, czyli ponad dwukrotnie⁵⁾.

Kolejnym zjawiskiem społecznym, charakterystycznym w przypadku starzenia się społeczeństwa w Polsce, jest **feminizacja starości**, która skutkuje przewagą liczebną kobiet w populacji seniorów. W Polsce kobiety w starszym wieku stanowią większość (ponad 58%) – na 100 mężczyzn przypada ich 139 (dla całej ludności Polski wskaźnik feminizacji wynosi 107). Rosnący wraz z wiekiem udział kobiet w populacji jest konsekwencją nadumieralności mężczyzn i zróżnicowania parametrów trwania życia – kobiety osiągające wiek 60 lat mają przed sobą o 5 lat więcej dalszego trwania życia niż mężczyźni. Przewaga liczebna kobiet wzrasta wraz z przechodzeniem do kolejnych grup podeszłego wieku⁶⁾.

Polacy będą się musieli także zmierzyć z konsekwencjami **singularyzacji starości**, która polega na wzroście odsetka osób starszych prowadzących jednoosobowe gospodarstwa domowe, co potwierdzają wyniki badań. W 2017 r. około 38% osób w wieku 75+ zamieszkiwało w jednoosobowych gospodarstwach domowych. Występują tu zauważalne różnice według płci (więcej kobiet, bo prawie połowa mieszka samotnie), co jest związane m.in. z dłuższym trwaniem życia⁷⁾. W 2030 r. aż 53,3% gospodarstw domowych będzie prowadzonych przez osoby w wieku co najmniej 65 lat, w tym 17,3% przez osoby w wieku 80 lat i więcej⁸⁾.

Wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI)

Wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) to narzędzie analityczne zapewniające bazę narzędzi do opracowywania i dostosowywania polityk aktywnego i zdrowego starzenia się. Indeks obejmuje zarówno elementy kształtujące materialny wymiar życia (np. dostęp do świadczeń zdrowotnych, zabezpieczenie przed ubóstwem) oraz elementy pozamaterialne (np. poczucie bezpieczeństwa, aktywność obywatelską czy możliwość realizacji pasji).

AAI zbudowany jest z 22 pojedynczych wskaźników, które są przypisane do 4 następujących obszarów: *Zatrudnienie* (aktywność zawodowa), *Aktywność społeczna*, *Zdrowe, bezpieczne i niezależne od innych życie* oraz *Zdolność oraz przygotowanie otoczenia do wykorzystania potencjału osób starszych*⁹⁾.

W pierwszej edycji prezentowanego wskaźnika, tj. w 2012 r., Polska zajęła ostatnie miejsce w Unii Europejskiej – wskaźnik ten wyniósł 27,3. Wynik ten był też jednym z impulsów do

⁴⁾ *Prognoza ludności na lata 2014–2050*, GUS, Warszawa 2014 r.

⁵⁾ *Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za rok 2015*, Warszawa 2016 r., s. 341.

⁶⁾ *Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2018 r.*, Warszawa 2019 r.

⁷⁾ *Raport podsumowujący wyniki badań z 7. rundy badania „SHARE: 50+ w Europie”*, s. 62.

⁸⁾ *Raport na temat sytuacji osób starszych w Polsce*, Poznań 2012 r., s. 6.

⁹⁾ *Raport podsumowujący wyniki badań z 7. rundy badania „SHARE: 50+ w Europie”*, s. 56.

uruchomienia Programu ASOS¹⁰⁾. W 2018 r. Polska uplasowała się już na 24. miejscu, a wskaźnik ten wynosił **31**, w tym w poszczególnych obszarach:

- 1) *Zatrudnienie*: 26,5 (średnia UE to 31,1);
- 2) *Partycypacja społeczna*: 13,1 (średnia UE to 17,9);
- 3) *Niezależne, zdrowe i bezpieczne życie*: 66,1 (średnia UE to 70,7);
- 4) *Warunki aktywnego starzenia się*: 52,7 (średnia UE to 57,5)¹¹⁾.

Porównując zebrane dotychczas dane z aktualnymi wynikami – na przestrzeni prawie 10 lat widać wzrost wartości tego wskaźnika. Jednocześnie w dalszym ciągu we wszystkich obszarach Polska osiąga wyniki poniżej średniej UE.

Wsparcie dla osób starszych w europejskich dokumentach i strategiach

Potrzeba realizacji zintensyfikowanych działań w zakresie polityki senioralnej jest widoczna w wielu dokumentach i strategiach na poziomie europejskim.

Już we wstępie dokumentu *Europa 2020 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu* starzenie się ludności zaliczono do podstawowych wyzwań, przed jakim stają państwa członkowskie Unii Europejskiej. W celach nadrzędnych strategii Europa 2020 można znaleźć te dotyczące osób starszych. Najważniejszy z nich dotyczy zwiększenia poziomu zatrudnienia osób w wieku 20–64 lata do 75%, co miałyby wpływ na wzrost liczby osób starszych aktywnie działających na rynku pracy. Drugie z podstawowych założeń dotyczy walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym także wśród seniorów, których problem ten bezpośrednio dotyczy także w życiu zawodowym.

Jednocześnie w 2017 r. Parlament Europejski, Rada i Komisja ogłosiły *Europejski Filar Praw Socjalnych* podczas szczytu społecznego na rzecz sprawiedliwych miejsc pracy i wzrostu gospodarczego (Göteborg, Szwecja, 17 listopada 2017 r.). W filarze tym określono 20 kluczowych zasad oraz praw mających na celu wspieranie sprawiedliwych i dobrze funkcjonujących rynków pracy, podzielonych na trzy rozdziały: równość szans oraz dostęp do rynku pracy, uczciwe warunki pracy oraz ochrona socjalna i integracja społeczna.

Coraz większa liczba osób starszych osiąga wiek, w którym pogarszający się stan zdrowia fizycznego i psychicznego uzależnia ich od pomocy innych, co wiąże się ze wzrostem wydatków na opiekę długoterminową. Europejski filar praw socjalnych podkreśla znaczenie prawa do przystępnych cenowo usług w zakresie opieki długoterminowej dobrej jakości, w szczególności opieki domowej i środowiskowej. Zaznacza również, że każda osoba

¹⁰⁾ *Raport podsumowujący wyniki badań z 7. rundy badania „SHARE: 50+ w Europie”*, s. 58.

¹¹⁾ *Active Ageing Index Analytical Report*, ONZ, Genewa 2018 r.

w podeszłym wieku powinna otrzymywać emeryturę proporcjonalną do jej składek oraz prawo do środków zapewniających godne życie.

Z kolei *Europejskie partnerstwo na rzecz innowacji sprzyjającej aktywnemu starzeniu się w dobrym zdrowiu (European Innovation Partnership on Active and Healthy Ageing – EIP AHA)* stanowi inicjatywę unijną w ramach wdrażania Strategii Europa 2020. Jej celem jest identyfikacja i usunięcie przeszkód w podejmowaniu i realizacji działań innowacyjnych na rzecz aktywnego i zdrowego starzenia się. W inicjatywie tej wyznaczono sześć obszarów działań, w ramach których wskazano określone cele i mierzalne rezultaty. Są to:

- poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań na rzecz właściwego korzystania z recept i zażywania leków przez pacjentów,
- poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań na rzecz lepszego zarządzania własnym zdrowiem i zapobiegania upadkom,
- pomoc w przeciwdziałaniu deficytom zdrowia fizycznego oraz ograniczeniu aktywności,
- promocja zintegrowanych modeli opieki nad pacjentami z chorobami przewlekłymi,
- promocja innowacyjnych rozwiązań konstrukcyjnych i architektonicznych przyjaznych osobom starszym,
- rozwój rozwiązań wspierających samodzielną egzystencję.

Działania w ramach inicjatywy mogą być finansowane ze środków partnerów społecznych (przedsiębiorców) oraz środków publicznych (krajowych bądź unijnych). Wskaźnikiem ogólnym realizacji EIP AHA jest wydłużenie o 2 lata życia w zdrowiu obywateli Unii Europejskiej.

Unia Europejska od lat kładzie także nacisk na rolę polityki uczenia się przez całe życie we wzmacnianiu społeczeństw. Rezolucja Rady UE w sprawie odnowionej europejskiej agendy na rzecz uczenia się dorosłych została przyjęta w listopadzie 2011 r. podczas polskiej prezydencji w Radzie UE. W agendzie nakreślono wizję tego, jak kształcenie dorosłych powinno rozwijać się w Europie do 2020 r., i wyznaczono konkretne priorytety na lata 2015–2020. Ponadto w 2019 r. przyjęto konkluzje Rady o wdrażaniu zalecenia Rady w sprawie ścieżek poprawy umiejętności: nowe możliwości dla dorosłych, w której uznano, że starzenie się ludności w Europie, rosnąca w społeczeństwie długowieczność oraz potrzeba sprzyjania współpracy międzypokoleniowej, przyspieszające zmiany na rynku pracy, wyłaniające się formy pracy, a także przenikanie technologii cyfrowych do wszystkich dziedzin życia codziennego powodują wzrost popytu na nowe umiejętności oraz na wyższy poziom umiejętności, wiedzy i kompetencji.

Europejski Fundusz Społeczny Plus, stanowiący część budżetu UE na lata 2021–2027, będzie głównym instrumentem finansowym służącym wzmocnieniu społecznego wymiaru Europy poprzez wdrożenie w praktyce zasad europejskiego filaru praw socjalnych. Środki z EFS+ zostaną przeznaczone na kluczowe priorytety polityczne i obawy obywateli, w tym w obszarach dotyczących także osób starszych: co najmniej 25% środków z EFS+ na działania wspierające

włączenie społeczne i skierowane do najbardziej potrzebujących. Wyznaczono również cel w postaci 2% wsparcia na przeciwdziałanie deprawacji materialnej¹²⁾.

EFS+ będzie wspierał następujące cele szczegółowe w obszarach polityki dotyczących zatrudnienia, edukacji, włączenia społecznego i zdrowia, przez co przyczyni się do celu polityki – „Europa o silniejszym wymiarze społecznym – wdrażanie Europejskiego filaru praw socjalnych:

- wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości poprawy umiejętności i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian kariery i promowanie mobilności zawodowej,
- wspieranie aktywnego włączenia społecznego, w tym w celu promowania równości szans i aktywnego uczestnictwa, oraz zwiększanie szans na zatrudnienie,
- zwiększanie równego i szybkiego dostępu do dobrej jakości, trwałych i przystępnych cenowo usług; modernizacja systemów zabezpieczenia społecznego, w tym wspieranie dostępu do ochrony socjalnej; poprawa dostępności, efektywności i odporności systemów ochrony zdrowia i usług opieki długoterminowej,
- wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci¹³⁾.

Aktywność zawodowa osób starszych

Na podstawie analiz z badania SHARE dotyczących aktywności zawodowej osób w wieku 50 lat i więcej można wywnioskować, że sytuacja pomiędzy 6. (2015 r.) i 7. rundą (2017 r.) poprawiła się, a wskaźniki zatrudnienia wzrosły. Najsilniejszy wzrost odnotowano wśród osób w wieku 60–64 lata. Pomimo tej poprawy wciąż relatywnie duża grupa osób w wieku przedemerytalnym pozostaje poza zatrudnieniem, w szczególności są to osoby zamieszkujące na obszarach wiejskich i z niższym poziomem wykształcenia¹⁴⁾.

Na podstawie wyników Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) prowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny można stwierdzić, że wskaźniki obrazujące kształtowanie się aktywności zawodowej i zatrudnienia są wciąż silnie skorelowane z wiekiem, w związku z czym najkorzystniejsze wartości przyjmują dla osób w wieku 35–44 lata, a najmniej korzystne wartości ww. wskaźników dotyczą osób młodych oraz w wieku przedemerytalnym¹⁵⁾. Współczynnik aktywności zawodowej ludności w wieku 50–64 lata

¹²⁾ Poziom ten jest zgodny z ustaleniami grupy Rady UE ds. działań strukturalnych z dnia 18 września 2020 r.

¹³⁾ *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+)*, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a39e5630-640f-11e8-ab9c-01aa75ed71a1.0021.02/DOC_1&format=PDF, Bruksela 2018 r. (ze względu na trwające obecnie prace ostateczna wersja rozporządzenia może ulec zmianie).

¹⁴⁾ *Raport podsumowujący wyniki badań z 7. rundy badania „SHARE: 50+ w Europie”*, s. 59.

¹⁵⁾ *Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL)*, badanie realizowane przez GUS.

w III kwartale 2019 r. wyniósł 60,4% i był o 0,3 p. proc. wyższy niż w III kw. 2018 r. W III kwartale 2019 r. wzrost – w porównaniu rok do roku, wykazał także wskaźnik zatrudnienia ludności w wieku 50–64 lata, który wyniósł 59,2% i był o 0,5 p. proc. wyższy niż w III kw. 2018 r.¹⁶⁾ W końcu 2019 r. w rejestrach urzędów pracy w Polsce pozostawało 235,7 tys. bezrobotnych osób w wieku 50 lat i więcej, których udział w ogólnej liczbie bezrobotnych wynosił 27,2%¹⁷⁾.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami osoby, które osiągnęły powszechny minimalny wiek emerytalny, nie mają żadnych ograniczeń dotyczących łączenia dalszej aktywności zarobkowej z pobieraniem emerytury.

Na podstawie BAEL w 2019 r. ludność aktywna zawodowo w wieku 60 lat i więcej liczyła 1301 tys.¹⁸⁾ Wśród tych osób 1277 tys. to osoby pracujące (tj. 98,2%). W porównaniu do roku poprzedniego nastąpił wzrost liczby osób starszych aktywnych zawodowo o 1,5%, a pracujących o 2,1%. Osoby aktywne zawodowo w wieku 60 lat i więcej stanowiły 7,6% ogółu aktywnych zawodowo w wieku 15 lat i więcej (dla pracujących analogiczny odsetek wynosił 7,8%). Wśród aktywnych zawodowo seniorów przeważali mężczyźni – populacja ta liczyła 880 tys. (tj. 67,6%).

W 2019 r. współczynnik aktywności zawodowej dla zbiorowości osób starszych wynosił 13,9% (w 2018 r. było to 14,0%), natomiast wskaźnik zatrudnienia, podobnie jak w roku poprzednim, ukształtował się na poziomie 13,7%.

Populacja osób starszych biernych zawodowo wynosiła 8038 tys., co stanowiło 86,1% ogółu ludności w wieku 60 lat i więcej. Wśród tych osób główną przyczyną bierności była emerytura, którą wskazało aż 7121 tys. osób. Drugą istotną przyczyną bierności była choroba lub niepełnosprawność, wskazana przez 568 tys. osób. Wśród bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy, których liczba w końcu grudnia 2019 r. wyniosła 866,4 tys. osób, 60,2 tys. (tj. 6,9%) stanowiły osoby w wieku 60 lat i więcej (wyłącznie mężczyźni)¹⁹⁾. W stosunku do 2018 r. liczba bezrobotnych seniorów zmniejszyła się o 4,7%, ale ich udział wśród ogółu bezrobotnych nieznacznie wzrósł (o 0,4%).

Pomimo widocznej poprawy w tym obszarze konieczne jest wzmocnienie pozycji osób starszych i ograniczenie wykluczenia z rynku pracy osób w wieku 60 lat i więcej. Utrata pracy w starszym wieku zwiększa ryzyko przejścia na długotrwałe bezrobocie, ale także spadku dotychczasowego poziomu życia. Osoby w podeszłym wieku, ze względu na pogarszający się z wiekiem stan zdrowia i mniejsze zdolności adaptacyjne, są mniej doceniane

¹⁶⁾ Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>.

¹⁷⁾ Badanie *Bezrobocia rejestrowanego* realizowane przez Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii we współpracy z GUS.

¹⁸⁾ *Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL)*, badanie realizowane przez GUS.

¹⁹⁾ Badanie *Bezrobocia rejestrowanego* realizowane przez Ministerstwo Rozwoju, Pracy i Technologii we współpracy z GUS.

przez pracodawców. Z kolei brak wystarczających informacji na temat perspektyw i planu rozwoju, a także ograniczony budżet domowy ograniczają realizację dodatkowych kursów i szkoleń, np. z zakresu obsługi programów, aplikacji czy urządzeń z zastosowaniem nowych technologii.

Formy aktywności osób starszych

Postępujący proces starzenia się społeczeństwa zwiększa ryzyko wystąpienia wielu negatywnych zjawisk, m.in. wykluczenia społecznego. Zgodnie z raportem podsumowującym wyniki badań 7. rundy Badania Zdrowia, Starzenia się Populacji i Procesów Emerytalnych „SHARE: 50+ w Europie” Polska zajmuje w rankingu stopnia zagrożenia wykluczeniem społecznym trzecie miejsce. Czynnikiemami równie silnie oddziałującymi na skalę tego zjawiska są: zakończenie aktywności zawodowej i zmiana dotychczasowego stylu życia, pogarszający się stan zdrowia czy spadek dochodów gospodarstwa domowego, które uniemożliwiają podejmowanie tylu aktywności co dotychczas. Zachodzące z wiekiem zmiany mają także wpływ na kształtowanie i utrzymanie relacji wewnątrzpokoleniowych i międzypokoleniowych w społeczności lokalnej.

Kluczowym elementem trwałej poprawy jakości życia seniorów oraz ich kondycji psychofizycznej jest szeroko rozumiana aktywność społeczna, która gwarantuje osobom starszym poczucie bezpieczeństwa w życiu codziennym, poczucie akceptacji i bycia potrzebnym w społeczności lokalnej. Udział w regularnych zajęciach wspiera rozwój, wzmacnia zdrowie i kondycję seniorów, umożliwia rozwijanie pasji i zainteresowań. Równie istotne jest zaangażowanie seniorów w działalność na rzecz społeczności lokalnej oraz podejmowanie działań, które wspomagają integrację środowisk senioralnych i grup międzypokoleniowych.

Wyniki badania ewaluacyjnego realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020. Edycje 2016–2019 jednoznacznie wskazują, że udział w projektach gwarantował seniorom poczucie sensu i zachęcał do regularnego uczestnictwa w życiu społeczności. Bardzo często w wyniku działań podejmowanych w ramach dofinansowywanych projektów seniorzy poprawiali swoje kompetencje społeczne, stan zdrowia pod względem psychologicznym, co przekładało się na ich ogólne zdrowie i satysfakcję z życia. Dzięki poprawie kondycji psychofizycznej osoby starsze były dużo bardziej przygotowane do pełnienia ważnych ról społecznych (np. w relacji ze swoją rodziną czy sąsiedztwem). Jednocześnie zajęcia w grupie powodowały, że seniorzy mogli brać udział w działaniach, które w pojedynkę byłyby niemożliwe do realizacji. Brak dostępu do transportu, trudność w opanowaniu pracy z komputerem w Internecie czy odpłatność niektórych atrakcji powodowała, że samodzielne podejmowanie aktywności społecznych, poza domem w ramach wolnego czasu bywało bardzo utrudnione.

Warto podkreślić, że poziom aktywności społecznej wśród osób starszych jest uzależniony od wielu czynników, m.in. stanu zdrowia, sytuacji finansowej, ale także sytuacji rodzinnej.

Dla sporej grupy seniorów emerytura to czas związany z przyjęciem nowej roli i obowiązków w rodzinie (np. jako opiekun wnuków lub osoby starszej), wymagającej wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Z badań CBOS wynika²⁰⁾, że większa część seniorów²¹⁾ (59%) opiekuje się wnukami lub prawnukami, pomaga dzieciom lub rodzinie w prowadzeniu domu lub działalności zarobkowej (odpowiednio 45 i 41%). Jedna trzecia osób po 60. roku życia opiekuje się innym starszym lub niepełnosprawnym członkiem rodziny. Projekty te znacznie ułatwiały podejmowanie działań społecznych czy kulturalnych przez seniorów – dawały poczucie bezpieczeństwa, ale rozwiązywały także wyzwania związane z organizacją i logistyką niektórych aktywności.

Osoby w wieku 55+ najczęściej angażują się w opiekę nad wnukami przynajmniej raz w tygodniu. Prawie 36% osób w wieku 55+ w 2017 r. angażowało się w opiekę nad wnukami przynajmniej raz w tygodniu i jest to wynik porównywalny z wartością tego wskaźnika dla 2015 r. Zarówno w rundzie 6. i 7. badania SHARE nieznacznie więcej kobiet niż mężczyzn deklarowało opiekę nad wnukami²²⁾. Warto także podkreślić, że wśród kobiet między 2015 i 2017 r. obserwujemy spadek zaangażowania w opiekę nad wnukami, przy jednoczesnym wzroście zaangażowania w pomoc w opiece osobistej nad osobami starszymi, co może wskazywać na konkurencyjność tych dwóch aktywności²³⁾.

Wyniki badań SHARE wskazują, że zaangażowanie w pracę społeczną starszych Polaków nie jest duże, ale wzrosło od poprzedniej rundy (wtedy około 3,0% osób starszych deklarowało taką aktywność). Jedynie 5,4% osób powyżej 55. roku życia angażuje się w prace społeczne w ramach prac w organizacjach społecznych. Odsetek ten jest zauważalnie większy wśród osób z wykształceniem wyższym i wykazuje rosnącą zmianę dla tej aktywności (średnio około 18% takich osób w 2017 r. deklarowało taką aktywność, a w 2015 r. jedynie około 8,5% osób)²⁴⁾.

Ważnym elementem zachowania dobrej kondycji organizmu jest kontynuacja edukacji w starszym wieku, ponieważ sprzyja wzmocnieniu sprawności psychofizycznej oraz zdobywaniu nowych kwalifikacji. Regularne spędzanie czasu w większym gronie wspiera także integrację międzypokoleniową w środowisku lokalnym i ułatwia nawiązywanie nowych znajomości. Polska w dalszym ciągu nie osiąga jednak zadowalających wyników w tym zakresie, co potwierdza m.in. wskaźnik AAI. Wartości wskaźnika odnoszącego się do uczestnictwa w różnych formach uczenia się (udział w kursie edukacyjnym w ciągu ostatniego roku) potwierdzają niską aktywność edukacyjną Polaków po 55. roku życia – zaledwie około 5,3% ogółem²⁵⁾.

²⁰⁾ Komunikat z badań CBOS nr 163/2016.

²¹⁾ W badaniu uczestniczyły osoby w wieku 60 lat i więcej.

²²⁾ *Raport podsumowujący wyniki badań z 7. rundy badania „SHARE: 50+ w Europie”*, s. 60.

²³⁾ *Raport podsumowujący wyniki badań z 7. rundy badania „SHARE: 50+ w Europie”*, s. 61.

²⁴⁾ *Raport podsumowujący wyniki badań z 7. rundy badania „SHARE: 50+ w Europie”*, s. 60.

²⁵⁾ *Raport podsumowujący wyniki badań z 7. rundy badania „SHARE: 50+ w Europie”*, s. 62.

Przykładem inicjatyw wspierających aktywność społeczną i edukacyjną osób starszych są działające na terenie całej Polski **Uniwersytety III Wieku (UTW)**. W 2018 r. działało aż 640 tego rodzaju placówek. Należy jednak zdawać sobie sprawę, że nawet w dynamicznej fazie rozwoju tych instytucji w zajęciach uczestniczy ponad 100 tysięcy osób (w 83% są to kobiety), z czego prawie w 12% są to osoby do 60. roku życia. Tymczasem osób od 61. roku życia jest już w Polsce prawie 9 mln²⁶⁾. Celem działalności Uniwersytetów III Wieku jest m.in. regularna organizacja wykładów, warsztatów, kursów, kół zainteresowań. UTW wspierają także działalność kulturalno-artystyczną.

Ważna rola przypada także **gminnym radom seniorów**, których celem jest integracja środowisk osób starszych oraz reprezentacja ich zbiorowych interesów poprzez współpracę z władzami gminy, organizacjami i instytucjami, które podejmują działania na rzecz osób starszych. Na podstawie danych zebranych przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji wynika (dane na dzień 31 grudnia 2019 r.), że w kraju funkcjonuje 380 gminnych rad seniorów, powołanych zgodnie z art. 5c ustawy o samorządzie gminnym²⁷⁾. Mając na uwadze ogólną liczbę gmin w Polsce (2477 gmin), liczba 380 stanowi 15,34%²⁸⁾. Dla porównania w 2016 r. było ich zaledwie 197.

Podobną rolę odgrywa angażowanie się osób starszych w **wolontariat**, który umożliwia m.in. wymianę doświadczenia życiowego i zawodowego. Aktywność ta daje osobom starszym tak ważne poczucie bycia potrzebnym w społeczności lokalnej i bezinteresownego działania na rzecz dobra wspólnego. W związku z tym, że poprzez wolontariat można realizować się w wielu obszarach życia codziennego, seniorzy mają szansę wybrać rodzaj działalności, środowisko i grupę, którą chętnie akceptują. Wyniki badań w tym zakresie od lat nie są jednak zadowalające. W 2011 r. zaangażowanie w nieodpłatne i dobrowolne działania na rzecz organizacji charytatywnych i zajmujących się wolontariatem deklarowało 12% Polaków powyżej 55. roku życia²⁹⁾ – w Unii Europejskiej odsetek ten wynosił 27%. Z kolei według badań przeprowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny w 2017 r. w nieodpłatną i dobrowolną pracę na rzecz innych częściej angażowały się osoby w wieku od 15 do 24 lat (44,9%), a także osoby w wieku od 35 do 44 lat (40,7%). Zdecydowanie niższe (o ponad 20 p. proc. niższe niż przeciętnie) zaangażowanie w wolontariat występowało wśród osób w wieku od 65 lat (25%)³⁰⁾. Podobnie wygląda ocena zaangażowania w wolontariat pod względem aktywności ekonomicznej. Częściej niż przeciętnie wolontariuszami były osoby bierne zawodowo ze względu na naukę (46,5%), bezrobotne (40,8%), a także pracodawcy (40,2%), natomiast najrzadziej w tego rodzaju pracę angażowały się osoby niepracujące z powodu obowiązków rodzinnych (16,8%) – zwłaszcza kobiety (15,1%) oraz osoby na emeryturze (26,2%)³¹⁾.

²⁶⁾ *Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2018 r.*, Warszawa 2019 r.

²⁷⁾ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713, z późn. zm.).

²⁸⁾ Dane MSWiA przekazane jako wkład do *Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce za 2019 r.*

²⁹⁾ *Eurobarometr*, 2011 r.

³⁰⁾ *Wolontariat w 2016 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2017 r.

³¹⁾ *Wolontariat w 2016 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2017 r.

Doświadczenia zdobyte podczas realizacji Programu ASOS³²⁾ oraz Programu „Senior+” jednoznacznie wskazują, że wolontariat ma istotny wpływ na budowę trwałych więzi międzypokoleniowych³³⁾. Seniorzy, współpracując z różnymi instytucjami, prowadzą aktywny tryb życia, mają więcej energii i lepsze samopoczucie.

Zgodnie z wynikami badania ewaluacyjnego dotychczas zrealizowane projekty oddziaływały na aktywność seniorów na forum publicznym. Jak wskazali ankietowani, Program stał się w wielu przypadkach impulsem do powstania oddolnych organizacji lub nawet grup, które rozpoczęły działania na rzecz seniorów. Warto także zauważyć, że zaistnienie seniorów w sferze publicznej wzmocniło ich pozycję w lokalnych społecznościach. Grupa ta została dostrzeżona nie tylko przez innych (młodszych) mieszkańców, ale też przez lokalne władze i instytucje. Wielu z uczestników oferowanych zajęć nawiązało także nowe znajomości, a nawet przyjaźnie. Często wycofani, osamotnieni ludzie weszli w relacje z innymi seniorami i rozpoczęli aktywność społeczną i towarzyską, która jest podtrzymywana po zakończeniu udziału w projektach. Wypowiedzi zarówno bezpośrednich uczestników, jak też przedstawicieli organizacji wskazywały, że efekty te są trwałe i zauważalne także po zakończeniu projektów³⁴⁾.

Osoby mieszkające na wsiach i w małych miejscowościach często deklarowały, że w ramach infrastruktury dostępnej w danej lokalizacji nie ma dla nich propozycji na spędzanie czasu. Są odcięci od życia społeczności ze względu na zakończenie kariery zawodowej lub odległość od reszty rodziny. Dotychczas sfinansowane projekty umożliwiały organizację miejsca spotkań i gwarantowały różnorodne formy spędzania czasu wolnego.

Dużą rolę w życiu osób starszych odgrywa także aktywność kulturalna, która podtrzymuje relacje w społeczności lokalnej (rodzina, sąsiedzi, cała społeczność lokalna), ale także wzmacnia odpowiedzialność wspólnoty za dorobek kulturowy i tradycje. Dla wielu osób starszych to także szansa na dalszy rozwój, utrzymanie kontaktów towarzyskich i zachowanie poczucia własnej wartości.

Zgodnie z danymi GUS opublikowanymi w 2019 r.³⁵⁾ osoby starsze biorą aktywny udział w formach działalności kulturalnej organizowanych przez centra kultury, domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice, chociaż należy zauważyć, że wybierane formy aktywności są związane często z miejscem zamieszkania i dostępną lokalnie ofertą kulturalną (różnice obserwowane są szczególnie między ofertą w miastach i na wsi). Mieszkańcy wsi, będący

³²⁾ *Sprawozdanie z realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020 – rok 2018*, Warszawa 2019 r.

³³⁾ *Sprawozdanie z realizacji Programu Wieloletniego Senior+ na lata 2015–2020 – edycja 2018*, Warszawa 2019 r., s. 28.

³⁴⁾ *Badanie ewaluacyjne realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020*. Edycje 2016–2019.

³⁵⁾ *Informacja o sytuacji osób starszych na podstawie badań Głównego Urzędu Statystycznego*, GUS, 2019 r.

w wieku 50+, włączają się w inne rodzaje działań kulturalnych i społecznych niż mieszkańcy miast. Mieszkańcy miast, zwłaszcza większych, częściej angażują się w działalność Uniwersytetów III Wieku oraz w wolontariat, natomiast mieszkańcy wsi decydują się m.in. na członkostwo w kołach gospodyń wiejskich oraz w zespołach ludowych³⁶⁾. Z danych GUS wynika również, iż aktywny udział osób w wieku 60 lat lub więcej odnotowano w ramach działalności różnorodnych kół zainteresowań, klubów i sekcji w instytucjach kultury. Osoby starsze liczyły blisko 1/3 uczestników tych stałych form działalności (36,6%). Osoby w wieku 60 lat lub więcej stanowiły ok. 54% uczestników zajęć kół gospodyń, 30% osób biorących udział w spotkaniach dyskusyjnych klubów filmowych, ok. 38% uczestników zajęć informatycznych oraz ok. 33% członków kół literackich. Należy zauważyć, że wybierane formy aktywności są związane często z miejscem zamieszkania i dostępną lokalnie ofertą kulturalną. Osoby biorące udział w takich działaniach mogą zdobywać nową wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne poprzez zajęcia praktyczne.

Pomimo stale zwiększającej się dostępności do szerokiej oferty zajęć sportowych i rekreacyjnych na terenie całej Polski niezbędna jest dalsza interwencja w zakresie promowania aktywności fizycznej wśród osób starszych. W 2016 r. osoby w wieku 60 lub więcej lat stosunkowo rzadko uczestniczyły w zajęciach sportowych lub rekreacji ruchowej – jedynie co czwarta osoba (25,1%) wśród ogółu tej grupy wiekowej podjęła takie uczestnictwo. Deklaracja o uczestnictwie regularnym, częstym dotyczyła 10,6% osób starszych, natomiast 14,5% stanowiły deklaracje o sporadycznym udziale w sporcie lub rekreacji ruchowej. Mężczyźni w tej grupie wiekowej byli nieco bardziej aktywni sportowo-rekreacyjnie niż kobiety (o 4,5 p. proc.)³⁷⁾. Jednocześnie wskaźnik AAI w zakresie aktywności fizycznej osób 55+ wypadł gorzej niż w 2015 r. W przypadku uprawiania sportu częściej niż raz w tygodniu jedynie około jednej piątej osób w wieku 55+ wskazywało na taką aktywność sportową w 2017 r.³⁸⁾

Realizowane badania wskazywały na potrzebę kontynuowania programu o podobnym charakterze jako ważnego czynnika stymulowania lokalnej działalności na rzecz seniorów. Dzięki regularnemu udziałowi w zajęciach seniorzy mają szansę na aktywną partycypację w życiu społecznym w różnych jego formach: uczestnictwie w zajęciach edukacyjnych, wolontariacie, aktywnościach o charakterze integracji międzypokoleniowej. Jednocześnie realizowane przedsięwzięcia spotkały się z bardzo dobrym odbiorem wśród beneficjentów. Wyniki analiz empirycznych wskazują, że cel główny, jakim jest podniesienie jakości życia

³⁶⁾ Raport *Co z tą kulturą 50+? Diagnoza inicjatyw kulturalnych angażujących osoby powyżej 50 roku życia*, Andrzej Górny, Izabella Kaznowska, Sonia Lenarczyk, Katarzyna Weideman, Agata Zygmunt, <https://www.nck.pl/badania/raporty/co-z-ta-kultura-50-diagnoza-inicjatyw-kulturalnych-angazujacych-osoby-powyzej-50->, 2013 r., s. 184.

³⁷⁾ *Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za 2016 r.*, Warszawa 2017 r.

³⁸⁾ *Raport podsumowujący wyniki badań z 7. rundy badania „SHARE: 50+ w Europie”*, s. 62.

osób w wieku starszym, został odniesiony w stosunku do osób uczestniczących w programie³⁹⁾.

Dane sprawozdawcze wskazują na silne zróżnicowanie liczby realizowanych projektów w przekrojach regionalnych. Bardziej aktywne są podmioty działające na terenach o wysokim kapitale społecznym wyrażonym np. poprzez wysoką liczbę działających organizacji pozarządowych w relacji do liczby mieszkańców, ale też i wyższej aktywności osób starszych. Wyzwaniem pozostaje stymulowanie polityki i działań aktywizujących seniorów na terenach o niższym potencjale organizacyjnym, ale też i niejednokrotnie wysokim udziale osób starszych w populacji mieszkańców⁴⁰⁾.

Umiejętności cyfrowe osób starszych

Powszechne wykorzystanie nowoczesnych technologii (komputery, smartfony, Internet, bankowość mobilna, nowoczesne wyposażenie biurowe i sprzęt AGD itp.) może stanowić barierę aktywnego uczestniczenia osób starszych w życiu społecznym i publicznym. Według badania GUS⁴¹⁾ 60% osób w wieku 65 lat i więcej nigdy nie korzystało z Internetu. Dodatkowo aż 82% niekorzystających z sieci seniorów nie czuło potrzeby używania sieci, a 71% zadeklarowało jako przeszkodę brak umiejętności. Tylko 9% nie korzystało z Internetu z powodów ekonomicznych. Z kolei według badań Eurostatu tylko co czwarta osoba starsza (26%) korzysta z sieci internetowej przynajmniej raz w tygodniu, podczas gdy w Unii Europejskiej prawie połowa (48%). Wykluczenie cyfrowe osób starszych jest jeszcze bardziej widoczne wśród osób w wieku 65–74 lat, ponieważ tylko 10% osób w tej grupie wiekowej jest aktywnych w sieciach społecznościowych⁴²⁾.

Dane za 2019 r. wskazują, że z komputera korzystało (w ciągu ostatnich 3 miesięcy poprzedzających badanie) 1360,3 tys. osób w wieku 65–74 lat, co stanowiło 34,1% ogółu osób w tej grupie wiekowej (wzrost w stosunku do 2018 r. o 2,4 p. proc.). Odsetek korzystających z komputera był wyższy wśród mężczyzn (38,3%) niż wśród kobiet (30,8%). Z Internetu korzystało w ciągu ostatnich trzech miesięcy 1477,2 tys. osób w wieku 65–74 lat, tj. 37,0% ogółu osób w tej grupie wiekowej (40,7% mężczyzn i 34,2% kobiet).

Biorąc pod uwagę dynamiczny rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz ich powszechne zastosowanie w życiu codziennym, zwłaszcza przez młodsze generacje, konieczne są działania na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu osób starszych. Przywołane dane jednoznacznie wskazują, jak ważną rolę odgrywają szkolenia i kursy wzmacniające kompetencje osób starszych w zakresie posługiwania się nowymi

³⁹⁾ *Badanie ewaluacyjne realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020 (edycje 2016–2019)*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2020 r.

⁴⁰⁾ *Badanie ewaluacyjne realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020 (edycje 2016–2019)*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2020 r.

⁴¹⁾ *Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w gospodarstwach domowych w 2018 r.*, GUS, Warszawa 2018 r.

⁴²⁾ *Aktywność osób starszych. Opracowanie tematyczne*, Kancelaria Senatu, Warszawa 2019 r., s. 19–22.

technologiami. Organizowane warsztaty i zajęcia pomagają osobom starszym utrwalić zdobytą wiedzę, oswoić się z nowinkami technologicznymi, ale przede wszystkim usprawnić z czasem codzienne czynności, tj. korzystanie z mediów społecznościowych, zakupy przez Internet, opłacenie rachunków czy załatwienie spraw urzędowych. To z kolei powoduje, że osoby starsze pozostają dłużej samodzielne i niezależne oraz nie mają obaw przed stale zmieniającą się rzeczywistością.

Sytuacja osób starszych wymagających wsparcia

Przy projektowaniu kompleksowych rozwiązań w polityce senioralnej należy pamiętać, że istnieje także grupa seniorów, która sama potrzebuje wsparcia w czynnościach życia codziennego. Wraz z upływem wieku osoby starsze mają coraz większe problemy zdrowotne. Często pojawiają się u nich choroby powodujące obniżenie nastroju i aktywności psychofizycznej. W tym czasie mogą wystąpić trudności w orientacji przestrzennej, zaniki pamięci itp. Zwiększa się także podatność na upadki czy częstsze i wydłużające się pobyty w szpitalu. Problemy związane ze swobodnym poruszaniem się oraz uzależnieniem od pomocy innych oddziałują na decyzję o pozostaniu w domu i rezygnację z regularnych kontaktów z otoczeniem w społeczności lokalnej. W rezultacie u osób starszych utrwała się poczucie osamotnienia, ale także coraz większe ryzyko izolacji i wykluczenia społecznego.

Jedną z konsekwencji zwiększającej się liczby niesamodzielnych osób starszych w populacji jest konieczność zapewnienia im szeroko rozwiniętej opieki, właściwego wsparcia oraz umożliwienie im partycypacji w życiu społecznym⁴³⁾. Wydłużenie się średniej długości życia w społeczeństwie zwiększa ryzyko wystąpienia niesamodzielności. Niezbędne jest podjęcie działań ukierunkowanych na organizowanie różnorodnych form opieki dla osób niesamodzielnych czy miejsc czasowej opieki w trybie dziennym. Należy zwrócić uwagę także na kondycję członków ich rodzin, którzy często podejmują się opieki nad niesamodzielną osobą starszą. Zazwyczaj wsparcie świadczone przez placówki pomocy społecznej jest uruchamiane dopiero w przypadku, gdy członek rodziny nie jest w stanie pogodzić opieki z obowiązkami zawodowymi, rodzinnymi czy problemami zdrowotnymi. W związku z tym konieczne jest zorganizowanie opieki wytechnicznej dla rodzin, szkoleń z zakresu profesjonalnej opieki nad osobą niesamodzielną, ale także stałe wsparcie psychologiczne i organizacyjne dla opiekunów.

Wizerunek osób starszych w społeczeństwie

Na wizerunek seniorów mają wpływ kulturowe i społeczne przekazy. Nawet w dynamicznie zmieniającej się przestrzeni medialnej w dalszym ciągu osoby starsze często są przedstawiane stereotypowo: jako osoby niezaradne i niesamodzielne, borykające się z problemami finansowymi, zdrowotnymi itd. Zdarza się, że pochodzące z różnych źródeł materiały

⁴³⁾ *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność*, Warszawa 2018 r., s. 57.

prezentują seniorów w sposób ośmieszający i przekłamany, budzący współczucie i poirytowanie wśród odbiorców przekazu.

Prowadzenie działań w zakresie kształtowania pozytywnego wizerunku osób starszych pozwoli na zwiększenie świadomości społecznej na temat potrzeb i możliwości osób starszych, ale także propagowania wzorców aktywnego starzenia się. Działania realizowane w tym obszarze powinny uświadamiać ludzi o rzeczywistym procesie starzenia się i jego konsekwencjach, wyłaniających się z badań społecznych i medycznych, wskazywać przykłady pomyślnej, zaawansowanej starości, a także propagować wzorzec aktywnej starości⁴⁴⁾.

Dodatkowo praca na rzecz kształtowania pozytywnego wizerunku osób starszych w przestrzeni publicznej przyczyni się do edukowania i budowania autorytetu wobec osób starszych, empatii oraz kształtowania odpowiedzialności za starsze pokolenia. Zaangażowanie różnych pokoleń do współpracy wzmocni w społecznościach lokalnych potrzebę utrzymania trwałych relacji i integracji społecznej, zarówno tej wewnątrzpokoleniowej, jak i międzypokoleniowej.

PODSTAWA PRAWNA PROGRAMU „AKTYWNI+”

Podstawę prawną Programu stanowi art. 136 ust. 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 869, z późn. zm.). Niniejszy Program stanowi załącznik do uchwały nr 167 Rady Ministrów z dnia 16 listopada 2020 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego na rzecz Osób Starszych „Aktywni+” na lata 2021–2025.

Program jest zgodny z przyjętą przez Radę Ministrów *Polityką społeczną wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność*. Nowa polityka społeczna wobec osób starszych została opracowywana na podstawie Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do 2020 r. (z perspektywą do 2030 r.) przyjętej uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie przyjęcia Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (M.P. poz. 260), zwanej dalej „SOR”. Program realizuje założenia Strategii, nie wpisując się jednak wprost w jej cele szczegółowe. Tematyka Programu jest natomiast obecna w jednym z tzw. obszarów wpływających na osiągnięcie celów SOR zdefiniowanego jako kapitał ludzki i społeczny. Zgodnie z zapisami SOR kapitał społeczny jest warunkiem współpracy opartej na zaufaniu i punktem wyjścia dla rozwoju nowoczesnej gospodarki. Program „Aktywni+” przyczyni się do wzrostu poziomu kapitału społecznego wśród seniorów. Ponadto Program jest zgodny ze Strategią Rozwoju Kapitału Ludzkiego, która jest obecnie aktualizowana przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej.

⁴⁴⁾ *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność*, Warszawa 2018 r., s. 28.

CEL PROGRAMU

Celem głównym Programu jest zwiększenie uczestnictwa osób starszych we wszystkich dziedzinach życia społecznego poprzez wspieranie aktywności organizacji pozarządowych działających na rzecz seniorów.

W ramach celu głównego Programu zawarte są 4 cele szczegółowe:

- 1) wzrost zaangażowania osób starszych w kontakty społeczne poprzez wzbogacenie oferty zagospodarowania ich czasu wolnego;
- 2) zwiększenie zaangażowania osób starszych w procesy partycypacyjne zachodzące w życiu publicznym;
- 3) podnoszenie kompetencji cyfrowych seniorów oraz kształtowanie postaw sprzyjających wykorzystywaniu nowych technologii w życiu codziennym;
- 4) budowanie pozytywnego wizerunku starości i starzenia się oraz rozwijanie kompetencji społecznych (wiedzy, umiejętności, postaw) wobec starości u osób w każdym wieku.

BENEFICJENCI PROGRAMU

Bezpośrednimi beneficjentami dofinansowanych projektów będą:

- osoby starsze, zgodnie z definicją z ustawy z dnia 11 września 2015 r. o osobach starszych, czyli osoby w wieku 60 lat i więcej,
- opiekunowie (formalni i nieformalni) osób starszych,
- rodziny osób starszych jako najbardziej naturalne i najbliższe środowisko seniorów, nawet jeśli nie pełnią roli ich opiekunów,
- młodsze grupy wiekowe, które będą zaangażowane w projekty wzmacniające integrację międzypokoleniową.

Beneficjentami pośrednimi będą także:

- organizacje pozarządowe działające na rzecz osób starszych, w tym organizacje pożytku publicznego,
- administracja państwowa,
- instytucje kultury oraz inne podmioty prowadzące działalność kulturalną,
- osoby działające w imieniu administracji rządowej (audytorzy, oceniający wnioski),
- podmioty ekonomii społecznej.

Jest także grupa podmiotów, które mogą odgrywać w Programie i w poszczególnych projektach rolę potencjalnych partnerów, współpracujących przy realizacji poszczególnych działań na rzecz osób starszych, np. sponsorzy, patroni, a także instytucje, organizacje i firmy. Są to m.in.: instytucje sektora publicznego (ośrodki zdrowia, szkoły, jednostki organizacyjne pomocy społecznej), instytucje akademickie, instytuty badawcze, media, społeczności lokalne.

FINANSOWANIE PROGRAMU

Budżet Programu w latach 2021–2025 wyniesie **200 mln zł**. W latach 2021–2025 planuje się równomierny podział środków pomiędzy poszczególnymi latami. Kwoty finansowania Programu ze środków budżetu państwa wyniosą: w 2021 r. – 40 mln zł, w 2022 r. – 40 mln zł, w 2023 r. – 40 mln zł, w 2024 r. – 40 mln zł, w 2025 r. – 40 mln zł. Środki finansowe będą pochodzić ze środków budżetu państwa, ujętych w ustawie budżetowej na następne lata.

Budżet Programu składa się z dwóch części – dotacje i środki techniczne. W latach 2021–2025: I część – dotacje: nie mniej niż 95% budżetu rocznego, II część – środki techniczne: nie więcej niż 5% budżetu rocznego.

Program zakłada udział kosztów obsługi do 5% budżetu (środki techniczne). Środki techniczne zostaną przeznaczone na obsługę Programu i działania promocyjne oraz kampanie społeczne, wymianę dobrych praktyk oraz monitoring i ewaluację. Ponadto będą wykorzystane do sfinansowania wsparcia eksperckiego – analiz, raportów oraz do realizacji założeń *Polityki społecznej wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność*.

Dysponentem środków będzie minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, który przekaże środki pieniężne beneficjentom Programu na podstawie umów zawartych z uprawnionymi podmiotami.

Program zostanie sfinansowany ze środków budżetu państwa będących w dyspozycji ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego w kolejnych latach na zadania ujęte w priorytetach I–IV Programu. Każdemu z priorytetów zostaną przyznane środki w wysokości **25%** całości części I budżetu Programu, tj. środków przeznaczonych na dotacje. W przypadku dużego zróżnicowania progów punktowych wyczerpujących alokację w ramach priorytetów minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego może podjąć decyzję o przesunięciu środków między priorytetami, w celu dofinansowania projektów o jak najwyższej jakości.

WARUNKI UCZESTNICTWA I REALIZACJI PROGRAMU

W ramach corocznej edycji Programu:

- przyznawanie dotacji będzie odbywać się w trybie jednoetapowego otwartego konkursu ofert,
- oferta będzie składana do urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego,

- oferta będzie składana zgodnie ze wzorem oferty, stanowiącym załącznik do ogłoszenia, oraz warunkami zawartymi w ogłoszeniu,
- postępowanie konkursowe będzie odbywać się przy uwzględnieniu zasad określonych w ogłoszeniu o konkursie,
- po zakończeniu realizacji zadania finansowego z Programu podmiot przedstawi ministrowi właściwemu do spraw zabezpieczenia społecznego sprawozdanie merytoryczne i finansowe, zgodnie ze wzorem stanowiącym załącznik do umowy,
- w ramach poszczególnych edycji Programu minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego wskaże priorytetowe kryteria oceny, w tym oceny strategicznej.

ZASADY FINANSOWANIA PROJEKTÓW

Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego zdecyduje w drodze konkursowej o podziale środków w ramach Programu. Wartość dotacji przyznanej w ramach kolejnych ogłaszanych edycji otwartego konkursu wyniesie **od 25 tys. zł do 250 tys. zł**. Jednocześnie podmioty ubiegające się o przyznanie dotacji w ramach Programu będą zobowiązane do przedstawienia wkładu własnego w wysokości minimum **10% wartości dotacji**. Za wkład własny uznaje się wkład pieniężny oraz wkład osobowy.

NADZÓR NAD REALIZACJĄ PROGRAMU

Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego złoży Prezesowi Rady Ministrów sprawozdanie z realizacji Programu do 30 września każdego roku za rok poprzedni. W uzasadnionych przypadkach minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego może przeprowadzić jego kontrolę (w trakcie oraz po zrealizowaniu Programu). Ponadto monitoring realizacji Programu będzie wykonywany co roku przez Radę do spraw Polityki Senioralnej.

PRIORYTETY I OBSZARY DZIAŁAŃ UJĘTYCH W PROGRAMIE

W ramach Programu zaplanowano 4 priorytety działań, które zawierają następujące obszary wsparcia:

1. **AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA** (zwiększenie udziału osób starszych w aktywnych formach spędzania czasu wolnego; wspieranie seniorów mniej samodzielnych i ich otoczenia w miejscu zamieszkania; rozwijanie wolontariatu osób starszych w środowisku lokalnym; wzrost zainteresowania i zaangażowania osób starszych w obszarze rynku pracy).
2. **PARTYCYPACJA SPOŁECZNA** (wzmocnienie samoorganizacji środowiska osób starszych; zwiększenie wpływu osób starszych na decyzje dotyczące warunków życia obywateli).

3. **WŁĄCZENIE CYFROWE** (zwiększanie umiejętności posługiwania się nowoczesnymi technologiami i korzystania z nowych mediów przez osoby starsze; upowszechnianie i wdrażanie rozwiązań technologicznych sprzyjających włączaniu społecznemu i bezpiecznemu funkcjonowaniu osób starszych).
4. **PRZYGOTOWANIE DO STAROŚCI** (wzmacnianie trwałych relacji międzypokoleniowych; kształtowanie empatycznych postaw wobec osób starszych oraz upowszechnianie pozytywnego wizerunku starości; zwiększenie bezpieczeństwa osób starszych).

Diagram 1. Priorytety i obszary wsparcia Programu „Aktywni+”



Wszystkie priorytety są adekwatne do zdefiniowanych celów szczegółowych oraz celu głównego Programu. Wyszczególnione w nich obszary odpowiadają na istotne potrzeby seniorów wchodzące w ramy głównych kierunków interwencji.

Rodzaj i forma działań planowanych do realizacji w ramach Programu powinny być zaprojektowane w oparciu o przygotowaną diagnozę potrzeb osób starszych w społeczności lokalnej, ich możliwości oraz dostępne zasoby kadrowe, rzeczowe, lokalowe, a także najnowszą wiedzę i doświadczenie.

Dla każdego z wyżej wymienionych obszarów wyodrębnione zostały działania wraz z przykładami konkretnych aktywności, które nie wyczerpują jednak katalogu możliwych do przeprowadzenia inicjatyw, zgodnych z danym priorytetem (tabela 1).

Tabela 1. Obszary i działania wchodzące w skład priorytetów Programu „Aktywni+”

Nazwa priorytetu	Obszar działania	Charakterystyka działań
<p style="text-align: center;">AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA</p>	<p style="text-align: center;">CZAS WOLNY</p>	<ul style="list-style-type: none"> • adresowane do osób starszych, w szczególności do osób samotnych, które potrzebują zachęty oraz wsparcia, aby wyjść z domu i zadbać o swoje samopoczucie, • przygotowywane oraz prowadzone z udziałem seniorów, w odpowiedzi na ich potrzeby i preferencje, oraz w oparciu o ich zasoby, • organizowane w dowolnej sferze życia społecznego (np. edukacja, kultura, rekreacja i sport, promocja zdrowego stylu życia itd.), • realizowane w miejscach pobytu seniorów oraz w ich środowisku lokalnym, • prowadzące do nawiązywania kontaktów społecznych i budowania relacji interpersonalnych z osobami spoza kręgu rodzinnego. <p style="text-align: center;">Przykłady działań</p> <ul style="list-style-type: none"> • zajęcia edukacyjne z różnych dziedzin (zdrowie, turystyka i rekreacja, języki obce, ekonomia, sport, religia itd.), • działania polegające na aktywnym udziale w kulturze i utrwalaniu jej dziedzictwa (wytwarzanie dóbr kultury – np. spektakle teatralne, wystawy, wyroby artystyczne, rzemiosło itp.), • działania na rzecz wspierania różnych form samopomocy, • działania na rzecz propagowania zdrowego stylu życia, np. popularyzacja wiedzy o prawidłowym odżywianiu, aktywności ruchowej, spotkania ze specjalistami – dietetykami, fizjoterapeutami itp., • organizacja wydarzeń kulturalnych, • organizowanie zajęć sportowych dla seniorów.

WSPARCIE DLA SAMODZIELNOŚCI

Charakterystyka działań

- ukierunkowane na wzmocnienie aktywności indywidualnej osób starszych o niższym poziomie samodzielności wymagających wsparcia, pomocy lub opieki,
- zorientowane na przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób starszych, świadczenie usług społecznych skierowanych do seniorów (np. usług opiekuńczych, wytnieniowych) w społeczności lokalnej oraz wspieranie opiekunów nieformalnych i wolontariuszy.

Przykłady działań

- organizowanie urozmaiconych zajęć dla osób starszych, w tym seniorów z zaburzeniami poznawczymi, funkcjonalnymi, ruchowymi,
- działania umożliwiające dostęp do tego typu zajęć i aktywności osobom mniej sprawnym i mniej samodzielny,
- usługi w zakresie zaspokajania codziennych potrzeb życiowych, utrzymania higieny, zachowania i rozwijania kontaktów ze środowiskiem oraz rodziną,
- treningi samoobsługi i umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego oraz funkcjonowania w życiu społecznym,
- wspieranie rozwoju i tworzenia sieci usług domowych,
- szkolenia dla opiekunów nieformalnych w wieku 60+.

Charakterystyka działań

- oparte na inicjatywie i aktywności wolontarystycznej osób starszych, dobrowolnie podejmujących pracę społeczną na rzecz innych osób,
- prowadzone we współpracy z osobami z innych grup wiekowych – sprzyjające rozwijaniu empatii młodszych generacji i lepszemu rozumieniu potrzeb seniorów (integracja międzypokoleniowa w środowisku zamieszkania).

WOLONTARIAT SENIORALNY

	<p style="text-align: center;">Przykłady działań</p> <ul style="list-style-type: none"> • zajęcia przygotowujące do zadań wolontariackich, • organizowanie i prowadzenie banków czasu, • organizowanie centrów wolontariatu senioralnego, • organizowanie pomocy sąsiedzkiej (np. w ramach kontraktu).
<p>WSPARCIE NA RYNKU PRACY</p>	<p style="text-align: center;">Charakterystyka działań</p> <ul style="list-style-type: none"> • umożliwiający kontynuowanie pracy zawodowej zorientowanej na cele społeczne i jednocześnie przynoszące dodatkowy dochód, • polegające na uczestnictwie osób starszych w zajęciach wzmacniających kompetencje niezbędne do kontynuowania pracy zawodowej w obszarach związanych z wykształceniem lub zainteresowaniami, w szczególności ukierunkowanymi na cele społeczne. <p style="text-align: center;">Przykłady działań</p> <ul style="list-style-type: none"> • szkolenia pozwalające nabywać nowych kompetencji, umiejętności i kwalifikacji, • szkolenia wspierające rozwój przedsiębiorczości indywidualnej, np. dotyczące zakładania firm, pisania CV, prowadzenia rozmów kwalifikacyjnych, autoprezentacji, • szkolenia na rzecz podniesienia kwalifikacji lub rekwalifikacji zawodowej.

PARTYCYPACJA SPOŁECZNA

SAMOORGANIZACJA ŚRODOWISKA SENIORALNEGO

Charakterystyka działań

- przyczyniające się do wykorzystania zasobów osób starszych na rzecz środowiska lokalnego,
- wspierające osoby starsze w zakresie podejmowania działań rzeczniczych i aktywnościowych środowiska seniorów, w celu reprezentowania ich własnych interesów.

Przykłady działań

- animacja lokalna na rzecz powstawania inicjatyw proseniorskich,
- inicjowanie i rozwój samoorganizacji seniorów, grup wsparcia itp.,
- budowanie sieci społecznych i partnerstw lokalnych przy udziale seniorów, działających na rzecz obrony interesów i zaspokajania potrzeb osób starszych,
- udział seniorów w procesie tworzenia i funkcjonowania grup obywatelskich i organizacji pozarządowych,
- inicjatywy na rzecz udziału w budżecie obywatelskim (przez seniorów na rzecz seniorów).

Charakterystyka działań

- badanie lokalnych potrzeb społecznych seniorów,
- działania z zakresu edukacji obywatelskiej,
- spotkania informacyjno-konsultacyjne,
- działania wzmacniające reprezentację osób starszych w ciałach kolegialnych oraz kompetencje rzecznicze wobec instytucji publicznych, w szczególności tworzenie i wzmacnianie (merytoryczne, członkowskie, organizacyjne) gremiów, tj. rad seniorów (na poziomie gmin) lub lokalnych/regionalnych koalicji.

WPLYW NA LOKALNE DZIAŁANIA

		<p style="text-align: center;">Przykłady działań</p> <ul style="list-style-type: none"> • warsztaty i inne formy edukacyjne, które przygotowują osoby starsze do prowadzenia rzecznicstwa interesów, w tym identyfikacji i artykułowania potrzeb, • spotkania służące wymianie doświadczeń i prowadzeniu rzecznicstwa interesów, • inicjowanie i moderowanie udziału osób starszych w procesie tworzenia lokalnych rozwiązań na rzecz seniorów oraz systemów lokalnej polityki społecznej, • organizowanie i prowadzenie debat społecznych na temat potrzeb i pożądanых lokalnych inicjatyw senioralnych.
<p style="text-align: center;">KOMPETENCJE CYFROWE</p>	<p style="text-align: center;">KOMPETENCJE W ZAKRESIE POSŁUGIWANIA SIĘ NOWYMI TECHNOLOGIAMI</p>	<p style="text-align: center;">Charakterystyka działań</p> <ul style="list-style-type: none"> • mające na celu podniesienie kompetencji osób starszych w zakresie posługiwania się nowoczesnymi technologiami.
	<p style="text-align: center;">WDRAŻANIE NOWYCH TECHNOLOGII</p>	<p style="text-align: center;">Przykłady działań</p> <ul style="list-style-type: none"> • kursy i szkolenia komputerowe w zakresie posługiwania się sprzętem komputerowym (komputer, laptop, tablet, smartfon), • kursy i szkolenia rozwijające umiejętności obsługi oraz wykorzystywania Internetu i nowych mediów (<i>social media</i>, bankowość internetowa, komunikatory itp.) w życiu codziennym. <p style="text-align: center;">Charakterystyka działań</p> <ul style="list-style-type: none"> • uwzględniające włączenie nowych technologii w szerszy nurt życia społecznego i publicznego osób starszych, w tym służące utrzymywaniu kontaktów rodzinnych.

		<p style="text-align: center;">Przykłady działań</p> <ul style="list-style-type: none"> • wdrażanie nowych technologii w życiu codziennym seniorów (obsługa urządzeń biurowych, sprzętu gospodarstwa domowego, telefonii komórkowej), • wdrażanie innowacyjnych rozwiązań w zakresie nowych technologii odciażających opiekunów nieformalnych i formalnych, • wspieranie dostępu do e-usług.
<p style="text-align: center;">PRZYGOTOWANIE DO STAROŚCI</p>	<p style="text-align: center;">INTEGRACJA MIEDZYPOKOLENIOWA</p>	<p style="text-align: center;">Charakterystyka działań</p> <ul style="list-style-type: none"> • wspierające inicjatywy na rzecz poznania i pozytywnego postrzegania starości jako zjawiska społecznego poprzez diagnozy, badania, bezpośrednie doświadczenie, spotkanie się i kontakty ze środowiskiem seniorów innych grup wiekowych, • adresowane do osób i instytucji w otoczeniu osób starszych i obejmujące edukację młodszych pokoleń na temat starości, w tym kształtowanie empatycznych postaw wobec seniorów (np. dzięki wymianie doświadczeń, wiedzy, informacji itp.), • międzypokoleniowe, których głównym celem jest aktywny udział i współdziałanie różnych grup wiekowych. <p style="text-align: center;">Przykłady działań</p> <ul style="list-style-type: none"> • lokalne kampanie informacyjne na temat starzenia się, • treningi, warsztaty, szkolenia z zakresu starości i starzenia się skierowane do różnych grup wiekowych, • działania międzypokoleniowe z udziałem osób starszych na rzecz rozwoju wiedzy młodszych pokoleń, np. kursy gotowania według staropolskiej kuchni, lekcje historii itp., • organizowanie międzypokoleniowych imprez rekreacyjnych i turystycznych dla mieszkańców środowiska lokalnego (np. wycieczki historyczne itp.).

<p style="text-align: center;">KSZTALTOWANIE POZYTYWNEGO WIZERUNKU OSÓB STARSZYCH</p>	<p style="text-align: center;">Charakterystyka działań</p> <ul style="list-style-type: none"> • budujące pozytywny wizerunek starości i osób starszych w społeczeństwie (np. poprzez lokalne kampanie medialne, społeczne itp.), • wzmacniające działalność edukacyjną i informacyjną z zakresu korzyści wynikających ze wsparcia uczestnictwa osób starszych w życiu publicznym.
	<p style="text-align: center;">Przykłady działań</p> <ul style="list-style-type: none"> • kampanie medialne upowszechniające udział seniorów w życiu publicznym i promujące rozwiązywanie aktywizujące osoby starsze, • kampanie społeczne na rzecz poprawy wizerunku seniorów.
<p style="text-align: center;">BEZPIECZEŃSTWO</p>	<p style="text-align: center;">Charakterystyka działań</p> <ul style="list-style-type: none"> • zorganizowanie wsparcia informacyjnego, doradczego, edukacyjnego i organizacyjnego w celu zapewnienia poczucia bezpieczeństwa seniorów w kontekście zagrożeń, na które narażeni są oni jako grupa wiekowa.
	<p style="text-align: center;">Przykłady działań</p> <ul style="list-style-type: none"> • działania na rzecz ochrony praw seniorów, • poradnictwo socjalne, obywatelskie, prawne, psychologiczne, • szkolenia i warsztaty na temat szeroko pojętego bezpieczeństwa (np. z zakresu przemocy domowej i praw konsumentkich), • działania informacyjne i upowszechniające na temat rodzajów oraz przypadków oszustw i wyłudzeń, a także w zakresie praw osób starszych zagrożonych lub dotkniętych przemocą domową, • tworzenie grup sąsiedzkich, patroli obywatelskich, stymulowanie pomocy sąsiedzkiej, • zajęcia zwiększające bezpieczeństwo w ruchu drogowym.

REZULTATY PROGRAMU

Wskaźniki zostały opracowane osobno dla każdego z priorytetów Programu w odniesieniu do zdefiniowanych celów.

Dane statystyczne, niezbędne do określenia mierników za poszczególne lata, będą każdorazowo pozyskiwane z corocznych sprawozdań z realizacji Programu oraz sprawozdań końcowych ze zrealizowanych projektów. Obowiązkiem podmiotów korzystających ze środków Programu będzie przekazanie sprawozdania zarówno w zakresie merytorycznym, finansowym, jak i efektów zrealizowanych działań w formie danych statystycznych. Obowiązek rozliczenia się z 3 elementów sprawozdania będzie wynikał z umowy podpisanej pomiędzy wnioskującym podmiotem a Ministerstwem Rodziny i Polityki Społecznej. Na podstawie danych uzyskanych od wszystkich podmiotów będzie możliwe wyliczenie mierników po zakończeniu poszczególnej edycji.

Dane jakościowe będą pochodziły z obowiązkowych ankiet ewaluacyjnych wypełnianych przez podmioty, które zrealizowały dofinansowane projekty. Zawarte w nich informacje będą bazować na opiniach beneficjentów, którzy wzięli udział w programowanych działaniach. Przedmiotowe ankiety będą stanowiły załącznik do sprawozdań końcowych składanych przez organizacje pozarządowe.

Jednocześnie corocznie pozyskiwane dane będą wartościowym materiałem do szczegółowej analizy w celu wyodrębnienia działań lub obszarów, które wymagają większego wsparcia ze względu na małe zainteresowanie lub aktualną sytuację w zakresie priorytetowych działań w ramach polityki społecznej wobec osób starszych. W zależności od wyników analizy będzie możliwe wskazanie kryteriów strategicznych w konkretnej edycji. Zebrane dane oraz wnioski z analizy umożliwią także doprecyzowanie kierunków badań w ramach ewaluacji Programu.

Wymienione wyżej działania umożliwią efektywne zarządzanie Programem.

Tabela 2. Wskaźniki realizacji Programu

Lp.	Wskaźnik	Priorytet ⁽⁴⁵⁾	Cel ⁽⁴⁶⁾	Wartość bazowa	Wartość docelowa	Źródło danych
1	Liczba organizacji, które uzyskały wsparcie w ramach Programu	P	CG	0	1 520	sprawozdania z realizacji Programu
2	Liczba osób starszych uczestniczących w zrealizowanych projektach	P	CG	0	300 000	sprawozdania z realizacji projektów dofinansowanych w ramach konkursu
3	Liczba zrealizowanych inicjatyw z zakresu aktywności społecznej seniorów	P1	C1	0	440	sprawozdania z realizacji Programu
4	Satysfakcja ze sposobu spędzania czasu wolnego – odsetek osób starszych uczestniczących w projekcie, które zadeklarowały, że są zadowolone lub bardzo zadowolone ze sposobu spędzania swojego czasu wolnego	P1	C1	0%	70%	ankieta ewaluacyjna
5	Liczba osób starszych biorących udział w projektach, wymagających wsparcia w regularnym uczestnictwie w zajęciach	P1	C1	0	2 800	sprawozdania z realizacji projektów dofinansowanych w ramach konkursu
6	Liczba seniorów, którzy ukończyli szkolenie w zakresie świadczenia wolontariatu	P1	C1	0	15 500	sprawozdania z realizacji projektów dofinansowanych w ramach konkursu
7	Odsetek osób starszych, które deklarują przydatność nowych umiejętności i kompetencji nabytych podczas realizowanych projektów, na rynku pracy	P1	C1	0%	50%	ankieta ewaluacyjna

⁴⁵⁾ P – Cały Program, P1 – Aktywność społeczna, P2 – Partycypacja społeczna, P3 – Kompetencje cyfrowe, P4 – Przygotowanie do starości.

⁴⁶⁾ CG – Cel główny, C1 – Cel szczegółowy 1, C2 – Cel szczegółowy 2, C3 – Cel szczegółowy 3, C4 – Cel szczegółowy 4.

8	Liczba zrealizowanych inicjatyw z zakresu partycypacji społecznej seniorów	P2	C2	0	340	sprawozdania z realizacji Programu
9	Liczba osób starszych zaangażowanych w działalność grup samopomocowych, grup wsparcia itp. funkcjonujących w ramach projektu (nowo utworzonych lub rozwijających swoją działalność)	P2	C2	0	27 500	sprawozdania z realizacji projektów dofinansowanych w ramach konkursu
10	Liczba seniorów uczestniczących w działaniach na rzecz społeczności lokalnych (np. badanie potrzeb społecznych seniorów, spotkania informacyjno-edukacyjne, podpisywanie pism/petycji składanych przez seniorów, udział w konsultacjach publicznych, zgłaszanie uwag do aktów prawa miejscowego, tworzenie gminnych rad seniorów) w okresie realizacji projektu	P2	C2	0	75 000	sprawozdania z realizacji projektów dofinansowanych w ramach konkursu
11	Liczba zrealizowanych inicjatyw z zakresu edukacji cyfrowej seniorów	P3	C3	0	320	sprawozdania z realizacji Programu
12	Satysfakcja z udziału w zajęciach i szkoleniach dotyczących wznaczenia umiejętności posługiwania się nowymi technologiami – odsetek osób starszych uczestniczących w projekcie, które zadeklarowały, że są zadowolone lub bardzo zadowolone z uczestnictwa w zajęciach zrealizowanych w ramach dofinansowanych projektów	P3	C3	0%	70%	ankieta ewaluacyjna
13	Odsetek osób starszych, które deklarują przydatność nabytych umiejętności w życiu codziennym po zakończeniu realizacji projektu	P3	C3	0%	50%	ankieta ewaluacyjna
14	Liczba zrealizowanych inicjatyw z zakresu przygotowania do starości	P4	C4	0	420	sprawozdania z realizacji Programu

15	Liczba przedsięwzięć integrujących przygotowanych i zrealizowanych wspólnie przez osoby z różnych grup wiekowych	P4	C4	0	140	sprawozdania z realizacji projektów dofinansowanych w ramach konkursu
16	Liczba przedsięwzięć, w przygotowaniu i realizowaniu których wspólnie z osobami starszymi uczestniczyły osoby poniżej 60. roku życia	P4	C4	0	150	sprawozdania z realizacji projektów dofinansowanych w ramach konkursu
17	Odsetek osób starszych, które zwiększyły poczucie swojego bezpieczeństwa w różnych sferach życia poprzez uczestnictwo w zajęciach zrealizowanych w ramach dofinansowanych projektów	P4	C4	0%	50%	ankieta ewaluacyjna
18	Liczba przedsięwzięć informacyjnych, kształtujących pozytywny wizerunek starości i starzenia się, które zostały zrealizowane w ramach dofinansowanych projektów	P4	C4	0	130	sprawozdania z realizacji Programu, sprawozdania z realizacji projektów dofinansowanych w ramach konkursu

SPIS TABEL I DIAGRAMÓW

Spis diagramów:

1. Diagram 1. Priorytety i obszary wsparcia Programu „Aktywni+”.

Spis tabel:

1. Tabela 1. Obszary i działania wchodzące w skład priorytetów Programu „Aktywni+”;
2. Tabela 2. Wskaźniki realizacji Programu.